

25 år sedan Tofta kyrka återinvigdes

Den 19 juli var det jämnt 25 år sedan biskop Anderberg återinvigde Tofta kyrka. Restaureringen hade pågått närmare ett år och kostat omkring 150.000 kronor.

Den som åker stora landsvägen mellan Visby och Tofta bad har en vacker vy över Tofta kyrka. Vägen går över fälten väster om kyrkan, förbi vilken gamla vägen slingrar sig inbäddad i grönska. Kyrkan hör till dem som blev färdigbyggda under medeltiden. Den gör ett harmoniskt intryck med sitt höga torn och rektangulära långhus och kor. Den är, för att citera Gunnar Svahnström, "det verkkningsfulla inslag i landskapsbilden, som en gotländsk landskyrka skall vara".

I etapper

Tofta har som alla övriga gotlandskyrkor tillkommit i etapper. Vid restaureringen hittade man grunden till en äldre stenkyrka, bestående av långhus och kor. Långhuset var inte bredare än det nuvarande tornet. Den lilla kyrkan i sin helhet har uppförts någon gång under 1100-talet. I kyrkan bör ha stått den vackert skulpterade funt som nu är placerad i västra delen av långhuset. Runt skålen är den prydd med välbevarade scener ur Jesu barn-domshistoria. Från foten grinar fyra odjurshuvuden.

Nästa byggnadsetapp gällde tornet. Tittar man närmare på murarna på norra och södra sidan, ser man att de buktar ut ungefär tre meter över golvytan. Det beror på att tornrummet ursprungligen täcktes av ett tunnvalv, sådant som man ännu kan se i t.ex. Fardhems kyrka. Senare, kanske 1244, vidgade man bågen mot långhuset och täckte tornrummet med det ännu bevarade kryssvalvet. Kyrkans långhus kom då att förlängas med utrymmet under tornet, så som ännu i grannkyrkan Eskelhem.

1200- eller 1300-tal?

Så småningom byggdes det nuvarande långhuset och koret. Rosval tänkte sig att det skett i slutet av 1200-talet. Svahnström menar däremot att kyrkmålningarna visar att bygget inte skett förrän en bit in på 1300-talet. Hans motivering är att målningarna är samtida med kyrkan och att samme målare varit verksam i Sanda kyrka, som enligt vad vi vet stått färdig senast 1304.

I Tofta greps församlingen inte av den restaureringsvåg, som satte in efter andra världskriget. 1859—62 hade kyrkan senast restaurerats. En sakristia byggdes till 1881. Biskop Anderberg fann emellertid vid sin visitation 1952 att en uppsnygning måste göras.

Närmast lät församlingen ställa i ordning sitt altarskåp från 1300-talet. Det låg tidigare i sakristian, med de lösa apostlafigurerna runt väggarna. Skåpet blev färdigt 1955 och placerades till en början i Fornsalen. Kyrkoskatten, som ännu 1951 uppgick till endast 20 öre, höjdes i etapper till det tiodubbla år 1960.

Samtidigt utarbetades ett restaureringsförslag av arkitekten i Byggnadsstyrelsen Nils Arne Rosén, som också var verksam i Väte kyrka.

Ljusare kyrka

Den åtgärd som märks mest är att kyrkan efter restaureringen blivit ljusare. All brun bemålning

togs nämligen bort från bänkar och pelare. Predikstolen flyttades från det bevarade sidoaltaret i långhusets sydöstra hörn till det nordöstra hörnet, där den vilar på piedestalen till det nu försvunna triumfkrucifixet. På det frilagda sidoaltaret tronar liksom under medeltiden en skulptur av S:t Olov.

En annan medeltida skulptur, av jungfru Maria, som väl ursprungligen stått på det nu försvunna sidoaltaret i långhusets nordöstra hörn, är numera placerad i den stora sittnischen i muren söder om högaltaret. Detta är för övrigt värt att titta närmare på. Det är prytt med det tidigare nämnda altarskåpet. Altarskivan är vackert profilerad och prydd med diamanthuggning, något som bara förekommer i några få gotlandskyrkor. Altarringen är ritad av arkitekt Rosén och av smidesjärn, vilket saknar tradition på Gotland.

Hans Glimborg

Den tredje prästen tillhör vår egen tid. Han heter Hans Glimborg och föddes 1923 i lärarbostaden i Tofta. Vid unga år följde han emellertid föräldrarna till fastlandet men återvände till Gotland 1949, då han biträdde konservatorn vid restaureringen av Vänge kyrka. Hans Glimborg är för övrigt nära vän till Visby stifts nuvarande biskop. En tid hyrde Hans Glimborg och Tore Furberg tillsammans en dublett på Blomgatan i Uppsala. Glimborg blev så småningom kyrkoherde i Bankekind utanför Linköping, i en trakt där hans farfar på sin tid varit kontraktsprost.

Bengt Stolt

Få väggmålningar

Kyrkan äger ytterst få väggmålningar. På långhusets östvägg finns till höger om triumfbågen Kristus mellan de båda rövorna. Till vänster är figurerna otydliga och svåra att urskilja. Där förekommer i varje fall den helige Martin i färd med att skära sönder sin mantel för att dela med sig av den åt en tiggare.

En märklig gravsten i relief visar aposteln Bartolomeus, som välsignande sträcker högra handen mot en man som knäböjer för honom. Texten i runor berättar att efterlevande låtit hugga stenen över Rodhorm. Att skriften är i runor tyder på att det inte är fråga om en präst utan om en bonde eller annan toftabo. En annan gravhäll, från 1300-talets början, är lagd över Sigleivs från Krokstade, Nicolaus son.

Medeltida bänk

I triumfbågen står numera en medeltida bänk. Den är avsedd för två personer och har rimligen använts som brudbänk. Men även andra medeltida bänkar av trä är kända från Tofta, så det är möjligt att den bevarade bänken från början byggts av några toftabor för egen räkning och först så småningom kommit att nyttjas av brudpar.

Avslutningsvis skall nämnas några personer från Tofta som blivit präster. Jacob Toftenius tog sig namn efter sin födelsesocken. Han föddes 1625 på Smågårde och blev med tiden kyrkoherde i Grötlingbo, där han avled 1703. Olof Lixander tog sig namn efter Licksarve i Tofta. Han föddes 1765 och dog 1833 som kyrkoherde i Östergarn.